

Barbara Dobrowolska

Tolerancja wobec odmienności kulturowej

Zadania szkoły

Czym jest odmienność kulturowa?

Odmienność a obcość

- Odmienność kulturowa – to kategoria „obcości” w określonym kontekście między postrzeganiem a wartościowaniem;
- Postrzeganie odmienności jest zawsze warunkowane kulturowo;
- Odmienność przechodzi w obcość jeśli budzi niezrozumienie, stwarza zagrożenie lub też odbierana jest jako dziwactwo;
- Reakcją na obcość jest apulsja lub repulsja, akceptacja lub sprzeciw prowadzący do zawłaszczenia, asymilacji;
- Obcość jest wyzwaniem do otwarcia się na odmienność;

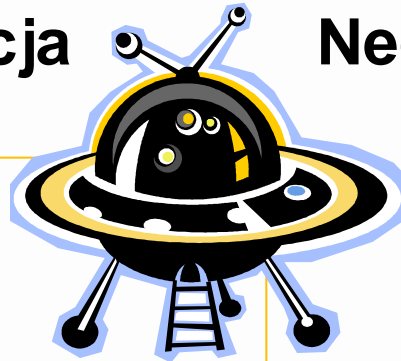
„Inny” - „Obcy”

- „Inny” – odmienny, różniący się od obowiązujących norm, wyglądu. Prezentuje odmienność w wymiarze psychologicznym, mentalnym, behawioralnym.
- „Obcy” - ktoś, kto wywołuje świadome lub nieświadome doświadczenie odmienności. Obcość można rozpatrywać w wymiarze społecznym, płciowym, generacyjnym, etnicznym i kulturowym.
- „Obcym” jest zawsze ten, kogo się posądza o inność lub się też o tej inności wie, przy czym wszystko, co nieznanne, czy też ściślej nie poznane, jest o taką „inność” posądzane (Nowicka E., 1993, s. 28).
- „Obcymi” są konkretne jednostki lub całe zbiorowości (dotyczy to sytuacji rzeczywistych lub fikcyjnych);
- „Obcość” – przyjmuje postać wizerunku „obcych” oraz określonych wobec nich postaw.

„Obcy”

Pozytywna percepcja

Ekscytacja;
Zainteresowanie;
Podziw i uznanie;
Inspiracja ;
Postawy otwartości;
Chęć dialogu;
Naśladowanie;
„Zderzenie” z samym sobą i odkrycie własnej odrębności;
Tolerancja, akceptacja.

Negatywna percepcja

Stereotypy;
Dystans społeczny i kulturowy;
Lęk, niepokój lub groza;
Uprzedzenia;
Wrogość i nieprzychylność;
Obwinianie (konflikty etniczne);
Negatywne emocje i reakcje;
Kultura jako źródło postrzegania;
Ideologie;
Brak bezpośrednich kontaktów.

Tolerancja

- Aktywna postawa i zasada życiowa, która oznacza świadomy wysiłek intelektualny, emocjonalny i (lub) działaniowy związany z wyjściem naprzeciw Innemu, z chęcią zrozumienia go, uznania go (Nikitorowicz J., 2009, s. 516).

Wielokulturowość , międzykulturowość

Wielokulturowość- współistnienie na tym samym obszarze przedstawicieli dwóch lub większej liczby kultur różniących się językiem, religią czy uznanymi wartościami, z możliwością wzajemnego przenikania się, osobistych kontaktów, dynamiki współistnienia i interakcji oraz trwałych związków między grupami. Istotą wielokulturowości jest uświadamianie różnicy kulturowej, co determinuje reakcje na odmiennność; wchodzenie w interakcje i otwieranie się na odmiennność lub zamykanie się w różnym stopniu i zakresie (Nikitorowicz J., 2009, s. 519).

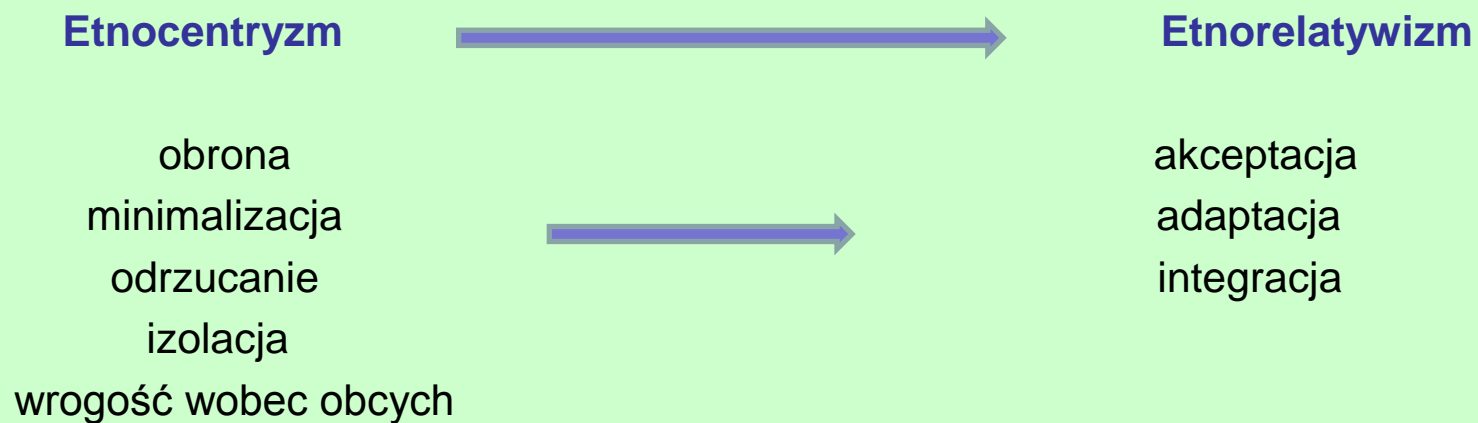
Międzykulturowość – dostrzeganie różnicy, odmienności, pełna jej akceptacja i przejmowanie pewnych jej cech, przy czym dochodzi do uświadamiania sobie własnej wartości, budowania tożsamości osobowej i społecznej. Jest to proces formowania się i pogłębiania świadomości jednostki znajdującej w sytuacjach różnic kulturowych, formowania się postaw, począwszy od postaw etnocentrycznych aż do postaw etnorelatywistycznych. Jest to zdolność do integracji, dialogu.

Szkoła a kulturowa odmienność uczniów

- Problem imigracji;
- Mieszane małżeństwa (aspekt narodowy, etniczny i religijny);
- Nieznajomość języka polskiego u „obcego” kulturowo ucznia ;
- Słabe (lub brak) kompetencje językowe nauczycieli;
- Organizacja pracy szkoły utrudniająca daleko rozumianą indywidualizację kształcenia;
- Nieznajomość kultury „obcego” ucznia;
- Niskie kompetencje kulturowe i międzykulturowe nauczycieli;
- Brak odpowiedniego przygotowania akademickiego potencjalnych nauczycieli w zakresie edukacji międzykulturowej;
- Często niewłaściwe relacje nauczyciel-rodzic, których źródłem są stereotypy (brak obopólnego zrozumienia nasilony negatywną społeczną percepcją obu stron) utrudnia wzajemną współpracę;
- Różna wartość edukacji (np. Romowie a Wietnamczycy);
- Brak wsparcia ze strony organów prowadzących;
- Konieczność wypracowania nowych strategii w pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- Ryzyko konfliktów o podłożu narodowościowym lub etnicznym;
- Wykorzystanie faktu „obcości” w rozwoju szkoły.

Szkoła na drodze ku edukacji międzykulturowej

Model wrażliwości kulturowej M.J. Bennetta

Wielokulturowość czy międzykulturowość w szkole?

- Wielokulturowość wiąże się z uczestnictwem mniejszości w kulturach i społecznościach narodowych (nie zawsze oznacza komunikację, dialog czy integrację charakterystyczne dla międzykulturowości)
- Przyjmowane w wielu krajach modele edukacji wielokulturowej stały się edukacją jednokulturową, a sama szkoła stała się przedmiotem krytyki.
- Z uwagi na pewne uwarunkowania prawne i społeczne prowadzona polityka asymilacji mniejszości jest utrzymywaniem tych mniejszości z dala od obcych, celem uniknięcia konfrontacji i konfliktów (Grzybowski P.P. , 2007).
- Edukacja wielokulturowa nie może odnosić się tylko i wyłącznie do przyjęcia faktu obecności „obcych: czy „innych”.
- Chodzi nie tylko o adaptację kulturową grup mniejszościowych ale o podmiotowo traktowaną kulturowość i równe szanse w dialogu społecznym, co początkuje międzykulturowość.
- Edukacja staje zatem wobec konfrontacji kultur gdzie obowiązuje wzajemny szacunek wobec wzorców i kodów kulturowych.
- Są nią działania polegające na przygotowaniu do wspólnego bytowania w warunkach różnic kulturowych i wzajemnej akceptacji a także zorganizowana działalność pedagogiczna (praca z imigrantami, reprezentującymi inne kultury narodowe i etniczne).

Dziecko z „innej” kultury w szkole

- Szkoła jako miejsce adaptacji i jej uwarunkowania;
- Postawy nauczycieli wobec różnorodności kulturowej;
- Kompetencje kulturowe i międzykulturowe nauczycieli i uczniów;
- Kultura szkoły kształtującej się w warunkach różnorodności kulturowej uczniów.

Szkoła jako miejsce adaptacji i jej uwarunkowania

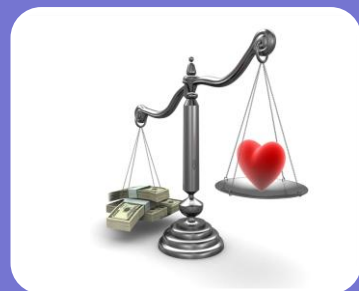
- Stopień permissywności szkoły;
- Stopień akulturacji z własną kulturą;
- Wyobrażenia „ Obcego ” o szkole i wyobrażenia szkoły o „Obcym” – siła stereotypów;
- Nawyki i wzorce kulturowe względem płci;
- Rodzaj relacji : uczeń „obcy” - nauczyciel , uczeń „obcy” – polski rówieśnik;
- Relacje między kulturą rodzimą a kulturą kraju przyjmującego.

Postawy nauczycieli wobec różnorodności kulturowej

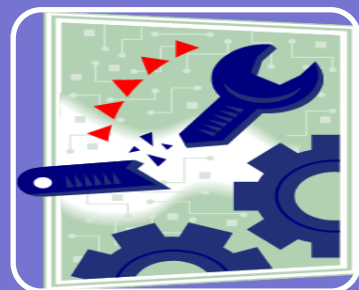
Komponent poznawczy

- Wiedza merytoryczna, kompetencje , znajomość języków obcych, świadomość znaczenia edukacji międzykulturowej;
- Zainteresowanie innymi kulturami, fascynacja;

Komponent emocjonalny

- Stereotypy i ich siła, otwartość, tolerancja
- Pozytywne nastawienia , chęć pracy z dzieckiem z innej kultury

Komponent behawioralny

- Konkretnie działania pedagogiczne (integracja zespołu, imprezy i uroczystości włączające elementy kultury dziecka „obcego”;
- Relacje interpersonalne z dzieckiem „obcym” i jego rodzicami;

Kompetencje kulturowe i międzykulturowe nauczycieli i uczniów

• KOMPETENCJE KULTUROWE

Znajomość znaków i symboli własnej lub innej kultury;
Rozumienie symboli kulturowych;
Umiejętność interpretowania tych znaków i symboli;
Znajomość języka, posługiwanie się nim i wzbogacanie w procesie socjalizacji;
Znajomość kultury materialnej i duchowej;
Zdolność jej odróżniania z zetknięciu się z „obcą” kulturowo symboliką;

KOMPETENCJE MIĘDZYKULTUROWE

Wiedza o innych kulturach;
Praktyczne zastosowanie tej wiedzy;
Zdolność wchodzenia w interakcje (umiejętności komunikacyjne);
Chęć nawiązania dialogu i uczenia się od „Innych”;
Postawy relatywizmu kulturowego;
Empatia;
Tolerancja i szacunek wobec „Innych”;
Zdolność dostrzegania własnej tożsamości w relacji z „Innym”
Otwartość wobec „Obcych” i negacja stereotypów.

Kultura szkoły a różnorodność narodowo-etniczna jej uczniów

- **Kultura szkoły** - K. Polak określa ją jako *zbiór wartości, wzorów zachowań, norm, tradycji i rytuałów szkolnych, charakterystycznych dla danej placówki* (Polak K., 2007, s.18) .

Obecność uczniów „innych „ kulturowo w polskiej szkole

- „Zderzenie” kultur i pojawienie się nowych etnosów (etnos jako zespół cech charakteryzujących odrębność grupy lub jednostki - Nikitorowicz J., 2009, s. 504);
- Problemy bilingwistyczne a jednocześnie wzajemne uczenie się języków;
- Trudności w diagnostyce pedagogiczno-psychologicznej;
- Różne systemy wartości i wzajemna ich transgresja;
- Nowe płaszczyzny międzykulturowego uczenia się i wychowania;
- Pogłębianie wiedzy o innych kulturach i nawiązywanie relacji (nabywanie kompetencji międzykulturowych);
- Wprowadzenie do szkoły nowej symboliki kulturowej, uczenie się wzajemne własnych zachowań, pojawienie się nowych rytuałów szkolnych (np. Dzień Kultury Wietnamskiej).

Zadania szkoły

- Zmiany dotychczasowych postaw wobec „Obcych”
- Ewolucja od postaw i zachowań etnocentrycznych do postaw etnorelatywistycznych;
- Asymilowanie wzorów;
- Wzmacnianie własnej tożsamości;
- Kształtowanie wrażliwości międzykulturowej ;
- Rozwijanie inteligencji emocjonalnej ;
- Rozwijanie kompetencji kulturowych i międzykulturowych,
- Osobowa i instytucjonalno-organizacyjna transgresja;
- Traktowanie różnic kulturowych w szkole jako źródła rozwoju;
- Budowanie kultury szkoły w kategoriach organizacji nastawionej na zmiany i dialog kulturowy.

Bibliografia

- Bennett M.J., *Towards ethnorelativism: a developmental model of intercultural sensitivity*, w: R. M. Paige (red.), *Education for the intercultural experience*, Maine 1993.
- Blaski i cienie migracji. Problemy cudzoziemców w Polsce, red. E. Nowicka , Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, warszawa 2011.
- Dobrowolska B., *Diagnozowanie pedagogiczne w środowisku klasy zróżnicowanej kulturowo. Aktualne problemy i dylematy a orientacja prospektywna-analiza badań*, [w:] *Badawczy charakter pracy nauczyciela. Wybrane obszary teorii i szkolnej pragmatyki*, red. Barbara Dobrowolska, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Instytut Pedagogiki, Siedlce 2011, ss.159-175.
- Dobrowolska B., *Odmienność kulturowa w klasie szkolnej na przykładzie uczniów czeczeńskich w Polsce-badanie kompetencji kulturowych nauczycieli*, [w:] *Ciągłość i zmiana w edukacji szkolnej-społeczne i wychowawcze obszary napięć*, pod red. Janusz Surzykiewicz, Marek Kulesza, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, s. 219-228.
- Grzybowski P.P., *Edukacja europejska. Od wielokulturowości ku międzykulturowości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Nikitorowicz J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 2009.
- Nowicka E., za: Majkut P., *Strategie adaptacyjne wietnamskich licealistów w Warszawie. Szkoła i życie codzienne w Polsce*, (w:) *Blaski i cienie imigracji, Problemy cudzoziemców w Polsce*, red. E. Nowicka, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, s. 35.
- Polak K., *Kultura szkoły. Od relacji społecznych do języka uczniowskiego*, Wyd. UJ, Kraków 2007, s.18.
- *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości- studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego*, red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek- Boruta, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Szwed R., *Tożsamość a obcość kulturowa*, Wyd. KUL, Lublin 2003.